

Sygn. akt I UK 253/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania A. H. - następczyni prawnej K. H.,
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o wysokość renty z tytułu niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 17 marca 2015 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 9 stycznia 2014 r.,

I. oddała skargę kasacyjną,

II. zasądza od skarżącego na rzecz A. H. kwotę 120 zł (sto dwadzieścia) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 17 grudnia 2012 r., wykonując prawomocny wyrok Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń

Spółecznych z dnia 29 października 2012 r. , wznowił postępowanie w sprawie wysokości świadczenia rentowego przysługującego ubezpieczonemu K. H. i rozpoznając wniosek ubezpieczonego z dnia 20 kwietnia 2012 r. odmówił uchylenia decyzji wydanej w dniu 2 czerwca 2009 r., którą obniżono ubezpieczonemu wysokość pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy.

Ubezpieczony w odwołaniu od decyzji, powołując się na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 lutego 2012 r., K 5/11 (Dz.U. 2012, poz. 251), domagał się jej zmiany poprzez uchylenie decyzji z dnia 2 czerwca 2009 r. i przywrócenia renty w poprzedniej wysokości.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 13 maja 2013 r. zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 17 grudnia 2012 r. w ten sposób, że uchylił decyzję z dnia 2 czerwca 2009 r. i zobowiązał organ rentowy do wypłaty świadczenia w wysokości wynikającej z decyzji o przyznaniu uprawnienia.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony K. H. od dnia 1 września 1990 r. był uprawniony do górniczej renty z tytułu niezdolności do pracy z ogólnego stanu zdrowia, przyznanej do dnia 28 stycznia 2014 r. Dokonując przeliczenia świadczenia rentowego, poprzez uwzględnienie przeliczników górniczych, decyzją z dnia 25 maja 1992 r. organ rentowy błędnie zastosował przelicznik 1,8 do 29 lat i 9 miesięcy w sytuacji, gdy ubezpieczony udowodnił jedynie 1 rok i 4 miesiące pracy górniczej zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym. Wskutek błędu organu rentowego doszło do znacznego zawyżenia wysokości wypłacanego świadczenia. W dniu 26 marca 2009 r. ubezpieczony wystąpił do organu rentowego z wnioskiem o przyznanie ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla. Wówczas organ rentowy dokonując analizy dokumentacji znajdującej się w aktach ubezpieczonego, stwierdził błąd w ustaleniach dotyczących wysokości wypłacanego dotychczas świadczenia, wobec czego decyzją z dnia 2 czerwca 2009 r. skorygował wysokość renty, począwszy od dnia 1 lipca 2009 r. Ubezpieczony nie odwoływał się od powyższej decyzji. W dniu 20 kwietnia 2012 r. w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 lutego 2012 r. (K 5/11) złożył skargę o wznowienie postępowania, która nie została uwzględniona przez organ rentowy z powodu upływu terminu do jej wniesienia. Rozpoznając odwołanie

ubezpieczonego od tej decyzji Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 29 października 2012 r. zobowiązał organ rentowy do wznowienia postępowania w sprawie i rozpoznania złożonego przez K. H. wniosku o przywrócenie poprzedniej wysokości renty z tytułu niezdolności do pracy. Wykonując powyższy wyrok, organ rentowy wydał zaskarżoną w tej sprawie przez ubezpieczonego decyzję, odmawiając uchylenia decyzji z dnia 2 czerwca 2009 r., którą ustalono na nowo wysokość świadczenia rentowego.

Sąd Okręgowy, na podstawie tak poczynionych ustaleń, stwierdził, że organ rentowy wydając w dniu 2 czerwca 2009 r. decyzję, bezzasadnie podjął ingerencję w ustaloną prawomocną decyzją z dnia 25 czerwca 1992 r. wysokość świadczenia rentowego ubezpieczonego. Świadczenie zostało ustalone w sposób nieprawidłowy wyłącznie z winy organu rentowego i w takiej wysokości było wypłacane przez okres siedemnastu lat. Ubezpieczony obecnie jest osobą schorowaną, niezdolną do samodzielnej egzystencji i nie ma możliwości wypracowania dodatkowego stażu w celu podwyższenia przysługującego mu świadczenia. Sąd Okręgowy podzielił w całości stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w wyroku z dnia 21 września 2010 r., III UK 94/09 (LEX nr 621346), w którym Sąd Najwyższy wskazał na konieczność dokonania oceny, czy niewłaściwe ustalenie świadczenia zostało spowodowane działaniem strony, czy też stanowiło błąd Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, a także wzięcia pod uwagę, jaki czas upłynął od wadliwej decyzji oraz oceny proporcjonalności skutków ewentualnej ingerencji w świadczenie. W przypadku, gdy świadczenie zostało ustalone w sposób nieprawidłowy, ale nastąpiło to z przyczyn leżących wyłącznie po stronie organu rentowego lub innych podmiotów wykonujących funkcje publiczne, a ingerencja wiązałaby się z istotnymi, negatywnymi skutkami dla ubezpieczonego, w szczególności, że ubezpieczony nie mógłby się przystosować do zmienionych okoliczności z uwagi na wiek, stan zdrowia lub sytuację rodzinną należy uznać, że uchylenie wcześniejszej decyzji jest bezzasadne.

Organ rentowy zaskarżył ten wyrok apelacją, która została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 9 stycznia 2014 r.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że Sąd pierwszej instancji, w niekwestionowanym przez strony stanie faktycznym sprawy, prawidłowo uznał, że organ rentowy wydając decyzję z dnia 2 czerwca 2009 r. bezzasadnie podjął ingerencję w ustaloną prawomocną decyzją wysokość świadczenia ubezpieczonego, przy czym istotnie w tenorze wyroku nieprecyzyjnie określił, w jakiej wysokości świadczenie winno być dalej wypłacane. Sąd Apelacyjny podniósł, że zgodnie z treścią art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) prawo do świadczeń lub ich wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość. Do dnia 8 marca 2012 r. art. 114 ustawy emerytalnej zawierał ust. 1a stanowiący, że przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji okaże się, że przedłożone dowody nie dawały podstaw do ustalenia prawa do emerytury lub renty albo ich wysokości. Cytowany powyżej przepis stracił moc z tym właśnie dniem na skutek opublikowania wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 lutego 2012 r. (K 5/11), stwierdzającego, że art. 114 ust. 1a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest niezgodny z zasadą zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa wynikającą z art. 2 oraz z art. 67 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W mocy pozostał jedynie art. 114 ust. 1 tej ustawy, który nie upoważnia organu rentowego do wydania z urzędu nowej decyzji w przedmiocie prawa do świadczeń lub ich wysokości, po uprawomocnieniu się pierwotnej decyzji, w przypadku stwierdzenia jej nieprawidłowości bez względu na sytuację, w jakich nieprawidłowości zostały ujawnione. Sąd Apelacyjny wskazał, że powołany przepis wymaga przedłożenia nowych dowodów albo ujawnienia okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji, nieznanymi organowi rentowemu w dacie jej wydania. W rozpoznawanej sprawie, organ rentowy dokonując obniżenia świadczenia rentowego ubezpieczonego w czerwcu 2009 r. dysponował tymi samymi danymi (dowodami), co dokonując przeliczenia świadczenia w maju 1992 r., a błąd co do liczby lat pracy zaliczanych w wymiarze półtorakrotnym nie

został wywołany przez ubezpieczonego i obciążał wyłącznie organ rentowy. Okoliczność ta wykluczała możliwość ponownego ustalenia wysokości renty w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Sąd Apelacyjny stwierdził, że skoro wysokość renty ubezpieczonego została ustalona w sposób nieprawidłowy wyłącznie z winy organu rentowego, świadczenie w takiej wysokości było wypłacane przez okres siedemnastu lat, a ubezpieczony w chwili wyrokowania był osobą starszą, schorowaną, niezdolną do samodzielnej egzystencji, nie miał możliwości wypracowania dodatkowego stażu pracy w celu podwyższenia wysokości przysługującego mu świadczenia, to ingerencję w ustaloną prawomocną decyzją wysokość świadczenia rentowego należało uznać za bezzasadną.

W trakcie toczącego się postępowania apelacyjnego zmarł ubezpieczony K. H. i dalsze postępowanie toczyło się z udziałem jego żony A. H., jako następcy prawnego.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w imieniu organu rentowego wniósł jego pełnomocnik zaskarżając wyrok ten w całości.

W skardze kasacyjnej organ rentowy zarzucił naruszenie prawa materialnego, a mianowicie: art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w przyjęciu braku możliwości wydania przez organ rentowy nowej decyzji w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości decyzji dotychczasowej bez względu na sytuacje w jakich nieprawidłowości zostały ujawnione - w okolicznościach sprawy polegające na uznaniu, że organ rentowy nie był uprawniony do weryfikacji przyznanego ubezpieczonemu świadczenia i zmiany ustalonej prawomocną decyzją jego wysokości, pomimo niespornej okoliczności, że świadczenie ubezpieczonego zostało przeliczone nieprawidłowo i określone w kwocie wyższej od należnej. Skarżący powołując orzecznictwo Sądu Najwyższego, w tym wyroki: z dnia 21 września 2010 r., III UK 94/09 (LEX nr 631346), z dnia 26 maja 2010 r., II UK 324/09 (LEX nr 60422), z dnia 4 listopada 2009 r., I UK 141/09 (LEX nr 564769), z dnia 4 października 2006 r., II UK 30/06 (OSNP 2007 nr 19-20, poz. 289) uwypuklił, że uregulowana w art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i

rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych instytucja wznowienia postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych oznacza nadzwyczajną kontynuację postępowania w tej samej sprawie, w której organ rentowy ma możliwość zniwelowania własnego uchybienia powstałego przy ustaleniu prawa do świadczenia bądź jego wysokości. Jeżeli organ rentowy wydał, nawet na skutek własnego niedbalstwa decyzję deklarującą prawo do świadczenia, które w istocie ze względu na niespełnienie przesłanek ustawowych nie przysługiwało i którego ubezpieczony nabyć nie mógł, zmiana tej decyzji na podstawie ustawy emerytalnej jest możliwa i zgodna z prawem. Skarżący zarzucił, że utrzymanie w mocy wadliwej decyzji przyznającej prawo do świadczenia w sytuacji, gdy innym zainteresowanym odmówiono prawa do emerytury albo renty zgodnie z obowiązującymi przepisami stanowi naruszenie zasady równości i sprawiedliwości. A zatem wymaga rozstrzygnięcia zasadność przyjętego przez Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku stanowiska, że powołany powyżej art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie upoważnia organu rentowego do wydania nowej decyzji w przedmiocie prawa do świadczeń lub jego wysokości, po uprawomocnieniu się pierwotnej decyzji, w przypadku stwierdzenia jej nieprawidłowości bez względu na sytuacje w jakich nieprawidłowości zostały ustalone. Zdaniem skarżącego za wprowadzeniem obowiązku doprowadzenia do stanu zgodnego z prawem przemawia interes ogółu ubezpieczonych objętych przymusem podlegania ubezpieczeniu i tworzących solidarną wspólnotę ryzyka. Płacący składki finansują świadczenia w stosunku do osób, wobec których ziściło się ryzyko socjalne. Ustalenia zawarte w decyzji dotyczące świadczeń powinny uwzględniać rzeczywisty, a nie fikcyjny stan rzeczy. W przeciwnym wypadku doszłoby do sankcjonowania zawyżonego, niesprawiedliwego i nienależnego świadczenia do którego ubezpieczony, w ustalonej błędnie wysokości, prawa nie nabył.

W konsekwencji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku, jego zmianę poprzez zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu celem ponownego rozpoznania sprawy.

Odpowiedź na skargę kasacyjną wniósł pełnomocnik A. H. - następcy prawnego ubezpieczonego, wnosząc o oddalenie skargi kasacyjnej w całości oraz zasądzenie od organu rentowego kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona. Skarżący podstawę skargi kasacyjnej upatruje w naruszeniu zaskarżonym wyrokiem przepisu art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm., dalej jako ustawa emerytalna) zgodnie z którym prawo do świadczeń lub ich wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość, zarzucając błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie tego przepisu. Zarzut naruszenia przepisów prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) może natomiast dotyczyć albo błędnej wykładni przepisu albo niewłaściwego zastosowania (alternatywa rozłączna), a nie błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 18 maja 2012 r., IV CSK 496/11, LEX nr 1243073; z dnia 9 kwietnia 2008 r., V CSK 520/07, LEX nr 577239; z dnia 8 maja 2008 r., I PK 257/07, LEX nr 490355 oraz z dnia 5 grudnia 2006 r., II CSK 274/06, LEX nr 238945).

Należy mieć na względzie, że prawna problematyka ponownego ustalania prawa do świadczeń emerytalno - rentowych na podstawie art. 114 ust. 1 cytowanej powyżej ustawy emerytalnej od dawna budziła wiele kontrowersji. Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 5 czerwca 2003 r., III UZP 5/03 (OSNP 2003 nr 18, poz. 442) stwierdził, że odmienna ocena dowodów dołączonych do wniosku o emeryturę lub rentę, przeprowadzona przez organ rentowy po uprawomocnieniu się decyzji przyznającej świadczenie, nie jest okolicznością uzasadniającą wszczęcie z urzędu postępowania o ponowne ustalenie prawa do świadczeń na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W uzasadnieniu

uchwały podniesiono, że dopuszczalne byłoby dokonanie odmiennej oceny dowodów w postępowaniu o ponowne ustalenie prawa do świadczeń, wszczętym przez organ rentowy z urzędu, pod warunkiem jednak, że uzyskano nowe dowody lub ujawniono okoliczności, mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość (J. Kuźniar, Ponowne ustalenie prawa do świadczeń emerytalno-rentowych, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” nr 6/2004, s. 26). Po wydaniu cytowanej powyżej uchwały ustawodawca z dniem 1 lipca 2004 r. na mocy art. 1 pkt 25 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264) znowelizował treść art. 114 ustawy emerytalnej dodając do art. 114 ust. 1a zgodnie z którym przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji okaże się, że przedłożone dowody nie dawały podstaw do ustalenia prawa do emerytury lub renty albo ich wysokości (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2007 r., sygn. akt III UK 6/07, LEX nr 950816; A. Bodnar, B. Grabowska, Glosa do wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Moskal przeciwko Polsce, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” nr 6/2010, s. 32). Celem nowelizacji było wprowadzenie dodatkowej możliwości weryfikacji w każdym czasie decyzji organów rentowych.

Na kanwie przepisu art. 114 ust 1 i 1a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zapadały wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2010 r., III UK 94/09 (LEX nr 631346), z dnia 26 maja 2010 r., II UK 324/09 (LEX nr 604227), z dnia 4 listopada 2009 r., I UK 141/09 (LEX nr 564769), z dnia 4 października 2006 r., II UK 30/06 (OSNP 2007 nr 19-20, poz. 289), które między innymi powołuje skarżący w uzasadnieniu skargi kasacyjnej. Sąd Najwyższy prezentował stanowisko, zgodnie z którym dopuszczalna była możliwość ponownego ustalenia prawa do świadczenia z tytułu ubezpieczenia (zaopatrzenia) emerytalnego na niekorzyść ubezpieczonego, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji okaże się, że ubezpieczony nie miał prawa do określonego świadczenia, ponieważ nie spełniał ustawowych przesłanek nabycia prawa do świadczenia (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 4 października 2006 r., II UK 30/06, OSNP 2007 nr 19 - 20, poz. 289; z dnia 5 maja 2005 r., III UK 242/04, OSNP 2006 nr 3-4, poz. 54; z dnia 28 stycznia 2004 r., II UK 228/03, OSNP 2004

nr 19, poz. 341). Zwłaszcza w wyroku z dnia 5 maja 2005 r., III UK 242/04 Sąd Najwyższy stwierdził, że ujawnienie po uprawomocnieniu się decyzji uchybienia formalnego organu rentowego polegającego na pominięciu jednego z warunków wymaganych do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury jest podstawą do ponownego ustalenia z urzędu prawa do tego świadczenia na niekorzyść ubezpieczonego.

Niemniej jednak, na co zwrócił uwagę Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 lutego 2012 r. (K 5/11), zapadały też wyroki uznające, że z art. 114 ust. 1 i 1a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynika jednoznacznie, że ponowne ustalenie prawa do świadczeń, zarówno na wniosek osoby zainteresowanej jak i z urzędu, wymaga kumulatywnego spełnienia przesłanek ustawowych wymienionych w tym przepisie, zaś w sytuacji, gdy po uprawomocnieniu się decyzji przyznającej prawo do emerytury, nie przedstawiono nowych dowodów, istniejących przed dniem wydania tej decyzji a nieznanymi w tym dniu organowi rentowemu, organ rentowy nie może z urzędu wszcząć postępowania o ponowne ustalenie prawa do świadczeń w trybie art. 114 ust. 1a w związku z ust. 1 tej ustawy. Odmienna interpretacja tego przepisu, a mianowicie przyjęcie, że przepis ten nawet po upływie wielu lat, przyznaje organowi rentowemu kompetencję do wszczęcia postępowania z urzędu wyłącznie w oparciu o odmienną ocenę wcześniej przedłożonych dowodów, zdaniem Sądu Najwyższego, naruszała zasadę zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa, wynikającą z art. 2 Konstytucji (tak: wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2011 r., III UK 91/10, LEX nr 949032; III UK 92/10, LEX nr 966817; III UK 93/10, LEX nr 966818). Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 28 lutego 2012 r. (K 5/11) wskazał, że nie można w każdym wypadku usprawiedliwiać ingerencji w ustalone prawomocną decyzją uprawnienia jednostki potrzebą przywrócenia stanu zgodnego z prawem. Przyjęcie, iż art. 114 ust. 1a cytowanej ustawy, który uznany został za przepis niekonstytucyjny - nawet po upływie wielu lat - przyznaje organowi rentowemu kompetencję do wszczęcia postępowania z urzędu wyłącznie na podstawie odmiennej oceny wcześniej przedłożonych dowodów narusza zasadę zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa, wynikającą z art. 2 Konstytucji. Nie kwestionując co

do zasady potrzeby weryfikacji prawomocnych decyzji rentowych, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że nie może być tak, że organ, po upływie kilku czy kilkunastu lat (a nawet dwudziestu), w reakcji na stwierdzone nieprawidłowości w procesie ustalania prawa do świadczeń uzyskuje „doraźny instrument” umożliwiający weryfikację świadczeń.

Przenosząc powyższe uwagi na grunt rozpoznawanej sprawy nie sposób zaaprobować bezwarunkowo argumentacji przedstawionej przez organ rentowy w uzasadnieniu skargi, a sprowadzającej się do tego, że w każdym przypadku na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, skoro decyzja organu rentowego nie ma przymiotu powagi rzeczy osądzonej, organ rentowy może podważyć swą błędną decyzję przyznającą świadczenie (bądź ustalającą jego wysokość), pomimo niespełnienia ustawowych warunków powstania uprawnień do danego świadczenia. Zdaniem organu rentowego uzasadnieniem dla ponownego ustalenia prawa do świadczenia lub jego wysokości w myśl art. 114 ust. 1 cytowanej wyżej ustawy jest sama niezgodność zawartego w decyzji rozstrzygnięcia z rzeczywistym stanem faktycznym, czego potwierdzeniem ma być zacytowane w skardze orzecznictwo. Ze stanowiskiem takim nie sposób się zgodzić, ponieważ za częściowo zdezaktualizowane należy obecnie uznać w swojej wymowie rozstrzygnięcia zapadłe przed wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 lutego 2012 r. (K 5/11) oraz przed wyrokiem ETPCz z dnia 15 września 2009 r., Nr 10373/05 w sprawie Moskał. Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdzając naruszenie przez Polskę art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonego w Paryżu dnia 20 marca 1952 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175/1 ze zm.) systematycznie uznaje - w sprawach, w których decyzje wydawane były na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej - że wykorzystanie trybu ponownego ustalenia prawa do emerytur i rent w celu pozbawienia świadczenia ustalonego niezasadnie z powodu błędu organu rentowego jest nadmiernie uciążliwe dla osoby nabywającej świadczenie w dobrej wierze i nieproporcjonalne z punktu widzenia ochrony interesu publicznego (Kamil Antonów, Komentarz do art. 114 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, LEX 2014). Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 października 2012 r., III UK 146/11 (OSNP 2013 nr

15-16, poz. 191) przyjął, że po utracie mocy art. 114 ust. 1a ustawy emerytalnej weryfikacji legalności ponownego ustalenia prawa do świadczenia dokonanego z powołaniem się na ten przepis, sąd powinien dokonać na podstawie art. 114 ust. 1 tej ustawy, z uwzględnieniem zasady proporcjonalności wynikającej z wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 15 września 2009 r., skarga nr 10373/05, w sprawie Moskal przeciwko Polsce (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 marca 2011 r., I UK 317/10, OSNP 2012 nr 7-8, poz. 101; z dnia 9 stycznia 2012 r., III UK 223/10, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 272; z dnia 24 maja 2012 r., II UK 264/11; LEX nr 1227968 oraz uchwale z dnia 15 stycznia 2013 r., III UZP 5/12, OSNP 2013 nr 23- 24, poz. 288).

W podobnym tonie miał być, zgodnie z uchwałą Senatu RP z dnia 21 lutego 2013 r., znowelizowany art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Według zawartej w tym projekcie propozycji do nowego art. 114 miał być dodany ust. 4 o następującej treści: „Prawo do świadczenia lub jego wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu w terminie 3 lat od dnia doręczenia decyzji, jeżeli wydanie decyzji w sprawie świadczenia nastąpiło na skutek błędu organu rentowego, przy czym ustalenie takie nie może nastąpić wówczas, jeżeli wiązałoby się z negatywnymi skutkami dla osoby zainteresowanej ze względu na wiek, stan zdrowia lub inne szczególne okoliczności” (druk senacki 192, druk sejmowy 1187; Renata Babińska - Górecka „Uwagi na temat projektu nowelizacji art. 114 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - nowa podstawa i przesłanki wzruszalności prawomocnych decyzji rentowych, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 11/2013 str. 12-18).

Godzi się w tym miejscu zauważyć, że w rozpoznawanej sprawie organ rentowy nie podważył ustaleń faktycznych, które legły u podstaw zaskarżonego wyroku, a którymi Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Jak wynika z rozważań dokonanych powyżej, skargę kasacyjną oparł przede wszystkim na tezie, że wydawane w sprawach o prawo do świadczeń lub ich wysokości decyzje nie mają przymiotu powagi rzeczy osądzonej, co oznacza, że organ rentowy może w każdym czasie podważyć swoją błędną decyzję przyznającą świadczenie, pomimo niespełnienia ustawowych warunków powstania uprawnień do danego świadczenia lub jego wysokości. Nie powinno się bowiem odmawiać organom władzy publicznej

możliwości weryfikacji błędów, które wynikają z własnych zaniedbań takich organów. Powyższy pogląd w świetle dokonanych przez Sąd drugiej instancji ustaleń nie jest trafny. Podkreślenia wymaga, iż Sądy obu instancji, uznając, że brak jest podstaw do ponownego ustalenia wysokości świadczenia rentowego ubezpieczonego K. H. stosownie do treści art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych miały na względzie stanowisko Sądu Najwyższego zaprezentowane w wyroku z dnia 21 września 2010 r., III UK 94/09 (LEX nr 631346) zgodnie z którym „sądy krajowe powinny ustalić, czy pominięcie dowodów lub okoliczności zostało wywołane przez stronę, czy też stanowiło błąd Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, a także wziąć pod uwagę czas, jaki upłynął od wydania decyzji stwierdzającej prawo do emerytury lub renty oraz ocenić proporcjonalność skutków ewentualnej ingerencji w świadczenie. W przypadku, gdy prawo do świadczenia zostało ustalone niezasadnie, ale nastąpiło to z przyczyn leżących wyłącznie po stronie organu rentowego lub innych podmiotów wykonujących funkcje publiczne, a ingerencja wiązałaby się z istotnymi, negatywnymi skutkami dla ubezpieczonego, w szczególności gdy jest wysoce prawdopodobne, iż ubezpieczony nie mógłby przystosować się do zmienionych okoliczności z uwagi na wiek, stan zdrowia lub sytuację rodzinną, należy uznać, że nowe dowody lub okoliczności nie miały wpływu na prawo do świadczenia i odmowę uchylenia wcześniejszej decyzji”. Sąd drugiej instancji mając na uwadze powyższe przesłanki wskazał, że organ rentowy dysponował wszelkimi dowodami, które pozwalały na ustalenie prawidłowej wysokości świadczenia rentowego K. H., co znalazło odzwierciedlenie w decyzji przyznającej ubezpieczonemu górniczą rentę z tytułu niezdolności do pracy z ogólnego stanu zdrowia od dnia 1 września 1990 r. Decyzja z dnia 25 maja 1992 r. była wynikiem rażącego błędu pracownika organu rentowego, który dysponując wszystkimi dowodami odnośnie okresów zatrudnienia przelicznik 1,8 zastosował nie do wykazanych przez ubezpieczonego 1 roku i 4 miesięcy okresów pracy górniczej zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym, ale do 29 lat i 9 miesięcy przyjętych bez żadnego uzasadnienia i nie weryfikowalnych przez okres 17 lat pobierania przez ubezpieczonego zawyżonego świadczenia rentowego. Ubezpieczony, co podkreśla Sąd drugiej instancji, po 17 latach został pozbawiony ponad 50% pobieranego świadczenia, kiedy miał 60 lat,

był całkowicie niezdolny do pracy i samodzielnej egzystencji. Dlatego też weryfikacja błędnej decyzji przez organ rentowy, w postępowaniu wszczętym z urzędu, stanowiłaby dla ubezpieczonego ciężar nadmierny i nieproporcjonalny, tym bardziej, że swoim zachowaniem nie przyczynił się w żaden sposób do ustalenia zawyżonej wysokości pobieranego przez tak długi okres świadczenia.

Nie można zgodzić się ze stanowiskiem organu rentowego, że brak prawa do świadczenia (jego wysokości) w każdej sytuacji stanowi przesłankę wznowienia postępowania na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, bowiem stanowią je „nowe dowody lub ujawnione okoliczności”, na podstawie których stwierdza się brak prawa do świadczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 2014 r., I UK 47/14, Biuletyn Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych nr 1/2015). Nie jest też wystarczające odwołanie się do zasady równości i sprawiedliwości, interesu ogółu ubezpieczonych oraz powołanie się na mechanizm funkcjonowania i finansowania ubezpieczeń społecznych w sytuacji, gdy przez okres 17 lat organ rentowy nie podjął jakiegokolwiek próby weryfikacji wysokości świadczenia rentowego ubezpieczonego, a ingerencji tej dokonał z urzędu, kiedy ubezpieczony był całkowicie niezdolny do pracy i samodzielnej egzystencji na podstawie tych samych dowodów, którymi dysponował w dacie decyzji błędnie ustalającej wysokość świadczenia.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na zasadzie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c., art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. oraz przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 461).